

Raadsinformatiebrief¹

Onderwerp	Aanpak Erfgoed in naoorlogs Zaanstad
Portefeuillehouder	N. Groothuismink
Portefeuille	Monumenten en Erfgoed

Aan de leden van de gemeenteraad Zaanstad,

Inleiding

Het college heeft besloten tot de *Aanpak Erfgoed in Naoorlogs Zaanstad 1945-1990*. De aanpak *Erfgoed in Naoorlogs Zaanstad* is een pro-actieve aanpak. De aanpak is ontwikkeld in samenspraak met de woningcorporaties die in de naoorlogse gebieden actief zijn en met de historische verenigingen. De corporaties gaven in opeenvolgende gesprekken aan dat zij willen dat er een toekomstige cultuurhistorisch en ruimtelijk perspectief aanwezig is in de vorm van een gebiedsgericht beoordelingskader. Zo weten zij bij de ontwikkeling van een bouwinitiatief ver van tevoren welke cultuurhistorische waarden in het geding zijn. Het ontbreken van zo'n kader levert nu vertraging op.

Zaanstad kiest voor een nieuwe participatieve aanpak, wat aansluit bij modern erfgoedbeleid. Van begin af aan ontwikkelt de gemeente het beoordelingskader samen met de partners die bij transformatie en erfgoed betrokken zijn: corporaties, historische verenigingen, ondernemers en bewonersorganisaties. Dat verschilt van wat tot nu toe gebruikelijk was. Voorheen maakte de gemeente eerst zelf waarderingsskaarten en selecties. Vervolgens legde zij deze voor aan de partners die betrokken zijn bij de transformatie van de stad. Bij de opstelling van de *Aanpak Erfgoed in Naoorlogs Zaanstad 1945-1990* hebben corporaties en historische verenigingen al meegedacht.

Het gezamenlijk besef van waarden is het vertrekpunt voor de kwalitatieve groei van Zaanstad. Het beoordelingskader naoorlogs erfgoed is onderdeel van de integrale afweging van belangen bij gebiedsontwikkeling, maar geen op zich zelfstaand juridisch-planologisch kader.

Toelichting

Aanleiding

Regelmatig vinden gebiedsontwikkelingen in naoorlogse wijken plaats die niet binnen het omgevingsplan passen. Dit vertraagt de gebiedsontwikkeling in naoorlogse wijken, omdat het opstellen van een cultuurhistorische verkenning een wettelijke verplichting is. Zowel de gemeente als de corporaties vinden dit niet wenselijk. Zij willen graag in een vroeg stadium op de hoogte zijn van de kaders van de gemeente. Zo ontstaat duidelijkheid waarbinnen zij gebiedsgericht kunnen ontwikkelen. Dit geldt ook voor veel gebouwen uit de periode 1945-1990. De gemeente ontvangt over deze gebouwen meldingen tot sloop of renovatie.

De gemeente wil daarom een kader ontwikkelen die beoogt de vertraging van de gebiedsontwikkeling in naoorlogse wijken te verminderen. In de *Aanpak Erfgoed in naoorlogs Zaanstad 1945-1990* wordt beschreven hoe wij tot een gebiedsgericht beoordelingskader en

¹Op deze raadsinformatiebrief volgt geen actie van de Agendacommissie. Wanneer u een onderwerp hieruit wilt bespreken dan kunt u dit doen door een raadsinstrument in te zetten. Bijvoorbeeld een rondvraag (primair gericht aan het college van B&W of een agenda-initiatief (primair gericht aan de collega fracties)). Vermeld altijd in het raadsinstrument: wat u wilt bespreken inclusief een korte concrete toelichting.

een selectie van mogelijk monumentwaardige objecten willen komen. Dit gebiedsgericht beoordelingskader zal voor besluitvorming aan de raad worden voorgelegd.

Het beoordelingskader naoorlogs erfgoed is onderdeel van de integrale afweging van belangen bij gebiedsontwikkeling, maar geen op zich zelfstaand planologisch-juridisch kader.

Overwegingen tot de Aanpak erfgoed in naoorlogs Zaanstad

Het merendeel van de bouwproductie in Zaanstad dateert van na de oorlog

Toen vonden de grote uitbreidingen in Zaanstad Oost, Wormerveer Noord en Krommenie West plaats. Rondom de dorpskernen legde elke gemeente een nieuwe schil van uitbreidingswijken aan. Dit ging gepaard met:

- Wijziging in ontwerp van de openbare ruimte
- Ontwikkeling van nieuwe bouwtypologieën voor onder meer:
 - de zorg, bijvoorbeeld ziekenhuizen
 - het bedrijfsleven door schaalvergroting
 - het onderwijs als gevolg van de Mammoetwet
 - uitgaansleven en recreatie

Het toegenomen arbeidsaanbod trok nieuwe bewoners naar de stad, waardoor de bevolkingssamenstelling veranderde. In het huidig erfgoeddebat omvat naoorlogs erfgoed niet alleen het materiële erfgoed van stedenbouwkundige verkavelingen, architectuur, inrichting openbare ruimte en landschap. Ze omvat ook de immateriële waarden van sociale praktijken, verhalen en de waarden die bewoners en gebruikers zelf aan hun woonomgeving toekennen.

Voor het naoorlogs erfgoed kiest de gemeente de periode 1945-1990

De gemeente volgt hierin de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Zij noemt voor de begrenzing van deze periode een paar belangrijke ontwikkelingen zoals de publicatie van de *Vierde Nota Ruimtelijke Ordening* en de VINEX, de vergaande decentralisatie van rijksbeleid, waaronder de Monumentenwet 1988 en het herstel van de economie. Door deze ontwikkelingen was na 1990 echt sprake van een nieuwe periode. Andere steden nemen 2008, het jaar van de financiële crisis, als eindpunt van deze periode. Gemeente Zaanstad kiest voor 1990 omdat Zaanstad nog moet beginnen met de wederopbouwperiode.

We houden rekening met de omgevingsvisie

In de Omgevingsvisie staat dat aanpassingen vanuit de aanwezige kwaliteiten van de naoorlogse wijken moeten plaatsvinden. Hiervoor is onderzoek nodig. Welke kernkwaliteiten van naoorlogse stedenbouwkundige structuren willen we behouden? Deze *Aanpak Erfgoed in naoorlogs Zaanstad* helpt om de optimale omvang te bepalen van de kwalitatieve verstedelijking.

We bepalen op welke manier erfgoed kan bijdragen aan de zeven opgaven van de omgevingsvisie. Een paar voorbeelden:

- een hoge ruimtelijke kwaliteit van de woonomgeving draagt bij aan en verbetering van het imago van deze wijken. En dus aan de verbetering van het vestigingsklimaat;
- inzicht in de cultuurhistorische kenmerken van het openbaar groen helpt mee aan het nadenken over geschikte klimaatadaptie;
- bewustzijn van het informele netwerk van fiets- en voetpaden dat zo kenmerkend is voor deze wijken, stimuleert de beweging door de wijken en draagt bij aan een betere gezondheid.

Afweging vooraf en niet per project

We ontwikkelen het beoordelingskader samen met de partners in de samenleving. Dat betekent dat criteria voor de waardering en de waardebeoordeling van de naoorlogse wijken in samenspraak met hen tot stand komen. Zo hoeft niet per project een cultuurhistorische verkenning te worden gemaakt en zijn bij aanvang van een gebiedsontwikkeling op de hoogte van de cultuurhistorische waarden. Daarmee is het gebiedsgericht beoordelingskader geen rem op gebiedsontwikkeling. Omdat bij gebiedsontwikkeling integraal keuzes moeten worden gemaakt over verdichting, nieuwbouw of renovatie is nu naast duurzaamheid, economie, sociaal maatschappelijk, mobiliteit, enz. direct duidelijk wat erfgoed inbrengt in de afwegingen. Bovendien beslaat het gebiedsgericht beoordelingskader de naoorlogse stad tussen 1945 en 1990 als geheel, waardoor ontwikkelaars direct inzicht hebben in welke gebieden cultuurhistorie een afwegingsfactor is en waar niet.

Het is belangrijk om verschillende perspectieven te betrekken bij de *Aanpak Erfgoed in Naoorlogs Zaanstad 1945-1990*. Zo is het perspectief van waaruit de burger naar de woonomgeving kijkt, net zo belangrijk als dat van erfgoedprofessionals

Draagvlak

We betrekken de vertegenwoordigers van corporaties en historische verenigingen bij de opstelling van de *Aanpak Erfgoed in Naoorlogse wijken 1945-1990*.

Nationale context waarbinnen Aanpak plaatsvindt

Al sinds het einde van de 20ste eeuw is landelijk sprake van een herwaardering van het naoorlogs erfgoed. Vele gemeentes maakten eind 20ste, begin 21ste eeuw stadsbrede inventarisaties en waarderingskaarten. Denk daarbij aan gemeenten als Hengelo, Leiden, de Noordoostpolder, Heerlen, Groningen en Amsterdam. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed heeft in 2007 en 2013 al een kleine 200 panden uit de periode 1945 – 1965 aangewezen tot rijksmonumenten en 30 gebieden tot nationaal aandachtsgebied. (in 2016; zie: [Wederopbouw](#)). Vele gemeenten volgden haar voorbeeld met het aanwijzen van monumenten uit die periode tot gemeentelijk monument. Denk aan Alkmaar, Groningen, en Utrecht.

Zaanstad gaat aan de slag met het erfgoed in naoorlogs Zaanstad op een moment waarin de erfgoedwereld zelf sterk in beweging is. Binnen het erfgoeddebat wordt steeds vaker de vraag gesteld: wie bepaalt eigenlijk wat erfgoed is? Zouden burgers niet meer zeggenschap moeten hebben? Binnen het Faro-programma van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed ligt de focus niet zozeer op het behoud van erfgoed, maar op de sociale waarde daarvan. (zie: [Erfgoedparticipatie Faro | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)). Participatie is daarin dus een belangrijk thema.

Beoogd resultaat

De Aanpak Erfgoed in naoorlogs Zaanstad heeft als resultaat:

- Een gebiedsgericht beoordelingskader voor de transformatie van naoorlogse gebieden, met als belangrijke input:
 - o Stedenbouwkundige waardebeoordeling van opzet van naoorlogse buurten en wijken
 - o Cultuurhistorische analyse van de inrichting openbare ruimte ten behoeve van klimaat-adaptieve maatregelen
 - o Onderzoek naar de door bewoners en gebruikers aangegeven buurt dragers, dat wil zeggen elementen en plekken waarmee zij zich identificeren, zodat gebruiks- en belevingswaarden van de wijken zichtbaar worden.
 - o Een voorselectie van monumenten en beeldbepalende panden uit de periode 1945-1990. Het definitief aanwijzen van monumenten vergt afzonderlijke besluitvorming.

Hoe ziet het resultaat eruit?

Per gebied zijn de waarden inzichtelijk gemaakt in een beoordelingskader door middel van een kaart of ander beeldmateriaal met tekst.

Wat is het niet?

- Een rem op de gebiedsontwikkeling.
- Een sloopverbod of grootschalig renovatieplan

Financiële en Juridische consequenties

De kosten (ad € 13.000) van de *Aanpak Erfgoed in Naoorlogs Zaanstad 1945-1990* worden gedekt binnen de bestaande capaciteit en programmabegroting 2025. Het betreft programma 2. Verstedelijking, product 2.1 Stedelijke Ontwikkeling, onderdeel Monumenten. Ter informatie: er is in 2024 is reeds € 25.000 opdracht gegeven (en gedekt binnen het budget monumenten 2024) voor het maken van een analyse van naoorlogs groen en openbare ruimte. Hieronder zijn de verschillende werkzaamheden geraamd. De (eventueel) benodigde capaciteit van de Afdeling Belastingen (Geoinformatie) gebeurt eveneens binnen de bestaande capaciteit/programmabegroting 2025. Er zijn geen financiële risico's behorende bij dit voorstel.

De *Aanpak Erfgoed in Naoorlogs Zaanstad 1945-1990* zelf heeft geen juridische consequenties. Het beoordelingskader wordt aan de raad ter vaststelling aangeboden. Het beoordelingskader naoorlogs erfgoed is onderdeel van de integrale afweging van belangen bij gebiedsontwikkeling, maar geen op zich zelfstaand planologisch-juridisch kader. In het vervolg worden mogelijk monumenten aangewezen, waarvoor de reguliere procedure van toepassing is met expliciete besluitvorming. Bij aanpassing en sloop van monumenten is een omgevingsvergunning nodig. Het uiteindelijk op te stellen beoordelingskader is een belangrijk instrument bij buitenplannen afwijken van het omgevingsplan (BOPA) voor het vaststellen van de cultuurhistorische waarden.

Geheimhouding op grond van de Gemeentewet

n.v.t.

Aanpak/uitvoering

n.v.t.

Betreft

Actieve informatievoorziening

Bijgaande stukken

Aanpak Erfgoed in naoorlogs Zaanstad 9204118
Het verhaal van Zaanstad 1945-1990 9204118

Hoogachtend,

burgemeester en wethouders van Zaanstad,

Drs. J. Hamming, burgemeester

Drs. G. Blom, gemeentesecretaris

Transactiebewijs iBabs digitale handtekening